

Danmark alene i verden

Danmark har siden 1949 været allieret med USA, men hvad stiller vi op, hvis USA ikke længere kan leve op til den rolle, som vi forventer af dem og hvad vil der komme i stedet for en amerikansk-domineret verdensorden?

**Af historiker Robert Petersen
Upubliceret kronikforslag december 2013**

Hvem er egentlig bedst til at styre USA – de folkevalgte politikere i Washington D.C. eller en flok menneskeædende zombier? Hvis nogen spørger amerikanerne, så er de i tvivl. En meningsmåling fra oktober 2013 viser, at 37 procent af amerikanerne ville foretrække zombier, 37 procent ville foretrække de nuværende ledere og 26 procent er usikre. Det er ikke første gang, at der er blevet lavet den slags målinger. I starten af 2013 viste en meningsmåling, at Kongressen var mere upopulær end kakerlakker, Djenghis Khan, lus og brugtvognsforhandlere. Til alt held foretrækker amerikanerne fortsat Kongressen over Ebola og Nordkorea.

Bør den slags undersøgelser påvirke dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik, som bygger på et tæt forhold til USA? Jeg antager, at de fleste vil svare nej. Det kan fra en dansk synsvinkel virke pudsigt, at det politiske system i verdens førende demokrati betragtes med så stor mistillid, men det burde ikke umiddelbart få nogen betydning for Danmarks forhold til USA. Det kan i den forbindelse påpeges, at USA fortsat er verdens stærkeste militærmagt og fortsat udgør cirka 20 procent af verdensøkonomien.

På den anden side er det svært at bestride, at "noget" er sket i de senere år. Der er en stor kontrast mellem USA for tyve år siden, som dengang stod på toppen af sin magt efter det sovjetiske sammenbrud og som også rent moralsk virkede som en sejrherre i kraft af amerikanske samfundsværdier såsom demokrati, menneskerettigheder og de frie markeds kræfter – og så det militariserede og kriseramte USA, som synes at humpe fra den ene selvskabte krise til den næste. Jeg vil hævde, at skiftet skete den 11. september 2001, da islamistiske terrorister angreb supermagten og væltede de berømte tvillingetårne i New York. 3.000 amerikanere omkom. Der var stor forståelse og opbakning, da amerikanske styrker kort efter invaderede Afghanistan for at komme Taliban og Al Qaida til livs. Den danske statsminister Poul Nyrup Rasmussen talte for mange, da han lige efter terrorangrebene udtalte: "Vi er med jer hele vejen". USA var på højden af sin magt og forekom at have retten på sin side. Selv Rusland støttede amerikanerne og accepterede amerikanske baser i Centralasien.

Sympatien til USA forduftede to år senere, da USA invaderede Irak og afsatte den irakiske diktator Saddam Hussein. Argumentet var, at Saddam Hussein på en eller anden måde havde været involveret i angrebet mod USA i september 2001 og desuden

var i færd med at udvikle forbudte våben. Begge dele blev afsløret som en løgn. Det hjalp ikke, at besættelsen af Irak udviklede sig til et blodigt morads, som kostede mindst 100.000 irakere og 4.500 amerikanske soldater livet. Det hjalp heller ikke, at Irak fjernede opmærksomheden fra Afghanistan og at et genoplivet Taliban i stigende grad begyndte at udfordre den vestlige tilstedeværelse i landet.

Angiveligt ønskede Al Qaidas leder Osama bin Laden at angribe USA for at vise landets svaghed og lokke det amerikanske militær ud i kostbare krige, som ville føre til en statsbankerot. De amerikanske ledere gik entusiastisk ind i fælden. Som den tidligere amerikanske udenrigsminister Henry Kissinger forklarede var USA nødt til at invadere Irak fordi krigen i Afghanistan simpelthen ikke var nok. USA var nødt til at besvare ydmygelsen den 11. september 2001 med et passende amerikansk modsvar, dvs. en amerikansk invasion af både Afghanistan og Irak. Denne amerikanske magtdemonstration gav bagslag og hverken i Irak eller Afghanistan har amerikanske tropper været i stand til at opnå en krigsafgørende sejr. Amerikanske specialstyrker og droner dræber rutinemæssigt mistænkte medlemmer af Al Qaida i Yemen, Pakistan eller Somalia, men netværket findes fortsat. Det har resulteret i en mærkbar amerikansk desillusion over krig som et instrument og kan i høj grad forklare, hvorfor USA har tøvet med at gribe militært ind i Syriens borgerkrig eller i forhold til Irans atomprogram.

USA har også begået andre fejltagelser efter 2001 og den mest markante var formodentlig brugen af tortur ("enhanced interrogation") mod mistænkte terrorister, som foregik i særlige CIA-afhøringscentraler ("black sites") rundt omkring i verden. Et sted – militærbasen Stare Kiejkuty i Polen – fortjener særlig omtale. Stedet blev brugt som et hovedkvarter af de tyske efterretningstjenester SD og Abwehr under Anden Verdenskrig. I 1968 blev det brugt af det sovjetiske militær til at planlægge nedkæmpelsen af "foråret i Prag". Fra 2002 til 2003 blev stedet genanvendt som et af CIA's berygtede "black sites" til afhøring og tortur af terrormistænkte. Det ironiske er, at Polen kom ind i NATO for at tilnærme sig USA og lægge afstand til landets kommunistiske fortid. I stedet har brug af tortur på polsk jord skabt en betændt byld, som bare ikke vil forsvinde i det polsk-amerikanske forhold.

Senest fik USA's ramponerede moralske autoritet endnu et skud for boven, da efterretningskonsulenten Edward Snowden i 2013 kunne afsløre omfanget af NSA's elektroniske spionage. Den officielle amerikanske reaktion har været en blanding af benægtelser og forsvar for, hvorfor det er nødvendigt at aflytte for at bekæmpe terrorisme. Det omfatter åbenbart også aflytning af den brasilianske præsident Dilma Rousseff eller den tyske kansler Angela Merkel. USA's reaktion på Snowden-affæren har også skabt efterdønninger. Et fly med Bolivias præsident Evo Morales blev således tvunget til at mellemlande i Østrig, fordi det var under mistanke for at skjule Snowden. Et relevant spørgsmål er i den forbindelse, hvilke fordele USA egentlig har vundet ved at aflytte nærmest alt og alle. En ting er, at USA kan gøre det, men det er svært at pege på nogle spektakulære udenrigspolitiske succeser i de senere år, som kunne være

et resultat af denne indsats. Den fæle mistanke er, at USA spionerer fordi de teknologisk kan og ikke fordi det giver amerikanerne flere eller bedre kort på hånden.

USA stod for 20 år siden som et fyrtårn for demokrati og menneskerettigheder. Et demokrati, som byggede på principper såsom "checks and balances". Det kan være svært at forstå, hvor meget dette land har ændret sig i de seneste 12 år. I danske medier er der somme tider en tendens til at anklage tidligere præsident George Bush og det republikanske parti for hele miseren, men problemerne stikker langt dybere. George Tenet ledede efterretningstjeneste CIA fra 1997 til 2004 og havde dermed et vigtigt ansvar for mindst to spektakulære katastrofer – terrorangrebet i september 2001 og invasionen af Irak i 2003 – som kostede tusindvis af amerikanere livet. Han blev aldrig straffet, men fik tværtimod en medalje da han gik på pension. I 2013 indrømmede en anden efterretningschef – James R. Clapper – at han havde løjet til Kongressen om USA's illegale aflytninger. Forklaringen var, at det ifølge ham var den "mindste" løgn han kunne stikke Kongressen. Clapper sidder fortsat på sin post. Prøv at sammenlign Tenet og Clapper med den amerikanske "whistleblower" Bradley Manning, som blev arresteret, torteret og idømt en lang fængselsstaf for at lække hemmeligstemplede dokumenter til offentligheden – herunder af en massakre i Irak, hvor bl.a. en journalist fra Reuters blev dræbt. Eller Edward Snowden, som måtte flygte fra USA og drage i eksil i Rusland.

Essensen er, at det politiske system i USA er gået i stå og amerikanske politikere i stigende grad er optaget af at dække over sig selv. Valget af præsident Barack Obama har i den forbindelse ikke betydet noget og har i værste fald ligefrem forøget den politiske handlingslammelse. De fleste amerikanere har indtil nu været relativt afskærmet fra de værste katastrofer efter 2001, men de blev i høj grad ramt af finanskrakket i 2008. Naturligvis har det heller ikke ført til reformer af nogen art og USA's økonomi holdes kunstigt oppe med pengeindsprøjtninger fra den amerikanske nationalbank. Det er i længden ikke en holdbar løsning, men i stedet for at gøre noget har politisk uenighed i Kongressen to gange (i 2011 og i 2013) været tæt på at udløse en teknisk statsbankerot. Måske vil bin Laden (som netop drømte om en amerikansk statsbankerot) alligevel få det sidste ord i krigen mod terror.

USA har samtidig et andet problem: Selv hvis USA på et eller andet tidspunkt får ryddet op i eget hus vil det ikke ændre på, at verden i stigende grad er ved at blive multipolar. Verden har i de seneste tyve år oplevet, hvordan Kina er gået fra at være en fattig og ubetydelig stat til at være en regional stormagt med en voksende global indflydelse. Indien, Kina, Tyrkiet, Brasilien og selv Rusland er på samme spor. I takt med, at USA taber indflydelse vil disse regionale magter begynde at udfylde tomrummet. Dette vil til en vis grad være en planlagt proces og det skal bemærkes, at i det omfang det er muligt at tale om en slags "grand strategy" under præsident Obama, har målet være at nedprioritere Europa eller Mellemøsten og i stedet opprioritere den amerikanske rolle i Asien. USA's beslutning om ikke at intervenere i Syrien og i stedet acceptere et russisk

fredsudspil om at fjerne de syriske kemiske våben kan tolkes i det mønster. Det samme kan aftalen med Iran om større international kontrol med det iranske atomprogram i november 2013. Obama ved, at USA ikke har fordums styrke og ønsker derfor at drosle ned på de amerikanske forpligtelser uden at fører til komplet anarki eller tab af indflydelse. En metode er ved at uddelegere de sikkerhedspolitiske forpligtelser til andre lande, som det skete i forbindelse med krigen i Libyen i 2011, hvor USA i høj grad valgte at holde sig i baggrunden. Det var i stedet specielt Frankrig, som førte an i militæraktionen. Det samme skete i begyndelsen af 2013, da Frankrig interвенerede i Mali med 4.000 soldater for at forhindre en islamistisk magtovertagelse. Frankrig er ikke ligefrem nogen militær gigant, men landet kan sagtens gøre sin indflydelse gældende i Middelhavet og Nordafrika.

Risikoen er, at tingene kan komme ud af kontrol på et tidspunkt, hvor de globale spilleregler er ved at blive lavet om. Specielt hvis to eller flere regionale magter tørner sammen i tomrummet efter USA. Allerede i dag er Japan og Kina låst fast i en stadig mere militant konflikt om de såkaldte Senkaku-øer i Det Østkinesiske Hav. En mere indirekte konflikt finder i disse år sted mellem Saudi-Arabien, Israel, Tyrkiet og Iran, som kæmper om regional indflydelse i Mellemøsten. Alle fire lande er låst fast i en krig pr. stedfortræder i Syrien. Et tredje eksempel er Rusland, som i disse år prøver at presse de tidligere sovjetiske stater ind i en såkaldt "Euroasiatisk Union". Rusland vandt en politisk sejr, da Ukraine i november valgte at takke nej til en handels- og associeringsaftale med EU, hvilket i stedet vil tvinge regeringen i Kiev til at søge tættere bånd til Moskva. Rusland kan også vælge at bruge militære midler for at vise sin voksende magt, hvilket krigen mod Georgien i 2008 viser.

Det rejser spørgsmålet, hvorvidt en multipolar verden vil være fredelig eller ufredelig. Verden er på den ene side løbet tør for messianske ledere, som ønsker at transformere verden med militære midler. Verden har heller ikke på samme måde som tidligere råd til storkrige såsom Anden Verdenskrig. Den type krige koster dyrt og kan i dag eskalere til en atomkrig. Der er på den anden side andre typer krige, som i multipolar verdensorden virker tænkelige. I 1700-tallet blev Europa præget af de såkaldte "kabinetskrige", hvor fyrsteinteresser, statsræson og territorialkrav var afgørende drivkræfter. Krigene var begrænsede og blev forsøgt afsondret fra civilbefolkningen. I det 21. århundrede vil vi måske opleve en renæssance for "kabinetskrige". Krigene vil i så fald være højteknologiske, geografisk afgrænsede og blive udkæmpet med indsatsstyrker domineret af computere og robotter. Derimod vil vi næppe opleve flere interventioner i stil med Irak og Afghanistan. Den type krige tilhørte den gamle verdensorden og vil (selv hvis vi ser bort fra, at de ikke forløb ret godt) være svære at gennemføre i en verden præget af en masse regionale stormagter, der holder hinanden i skak.

Jeg kan ikke påstå, at denne kronik fortæller noget nyt. Ikke desto mindre kan det være svært at spore nogen ændring i vores forhold til USA. Antagelsen i Danmark synes

fortsat at være, at supermagten USA i mange år endnu vil levere løsninger på verdens problemer uanset at beviserne på det modsatte hober sig op. Danmark har været allieret med USA lige siden vi blev medlem af NATO i 1949, skønt de første 40 år var præget af dansk passivitet. Efter Sovjetunionens sammenbrud skiftede Danmark kurs og udviklede et stadig tættere forhold til USA. Brug af danske tropper i bl.a. Irak og Afghanistan har i den forbindelse spillet en vigtig rolle. Som statsminister Anders Fogh Rasmussen formulerede det i marts 2003, så ville det altid være i Danmarks langsigtede interesse at have et nært forhold til USA. Alliancen med USA har med andre ord udviklet sig til et mål i sig selv og behøver knap nok at blive begrundet.

Denne satsning på USA bliver undermineret i disse år – dels som følge af USA's svækkelse og dels på grund af skabelsen af den multipolare verden. Selv i den bedste af alle verdener vil USA fremover være nødt til at prioritere specielt Asien over andre regioner. Områder, som på grund af den geografiske nærhed i en dansk optik burde være lige så vigtige, såsom Mellemøsten eller Østeuropa, må regne med en reduceret amerikansk interesse i de kommende år. Det tomrum, som efterhånden vil opstå, vil blive udfyldt af andre regionale magter. Nogle vil dele vores værdier og normer, andre vil bestemt ikke. Vi kan vælge at ignorere denne tendens og tro på, at alting nok skal fortsætte som hidtil, men det kan ende med at koste dyrt i den lange ende.